

Liikenne- ja viestintäministeriö

Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraportti

Lausuntopyyntönumeron diaarinumero: VN/10633/2020

Lausuntokohta 1

Väliraportissa on kuvattu koronaviruskriisin aikaista digiloikkaa laajasti eri sektoreilla. Katsotteko, että sektorien kehitystyötä on kuvattu riittävällä tavalla?

Pääasiassa kyllä. Ehdotamme kuitenkin, että väliraportissa huomioidaan digiloikan merkitys myös rikostaustaisten, asunnottomien ja syrjäytyneiden osalta (ks. seuraava kohta).

Katsotteko, että toimet, joita väliraportissa esitetään, riittävässä määrin edistävät tavoitteita? Jos ette, miten toimenpiteitä tulisi täydentää?

Toimenpidekohta 21. "Huolehditaan digitaalisten palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Lisätään puheentunnistuksen käyttöä palveluissa erityisryhmille. (STM, OM)." Tässä kohdassa tulisi huomioida erityisryhmät kuten rikostaustaiset, asunnottomat ja syrjäytyneet. He ovat usein myös "digisyrjäytyneitä" eri syistä. Digiosallisuuden, digitaitojen ja digipalvelujen yhdenvertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmasta on huomioitava myös nämä asiakasryhmät. On huolehdittava siitä, että he säilyvät mukana digiyhteiskunnan kehityksessä. Muutoin syrjäytymisen riski em. ryhmillä voi kasvaa entisestään. Tällä voi olla kauaskantoisia seurauksia jopa rikoksen uusimisriskiin saakka. Joka tapauksessa syrjäytymisen hinta ja vaikutukset niin yksilölle kuin koko yhteiskunnalle ovat laaja-alaisia.

Lausuntokohta 2

Mitkä toimenpide-ehdotukset tulisi priorisoida? Millä perusteilla?

Rikosseuraamusasiakkaiden kannalta keskeisimpiä toimenpide-ehdotuksia ovat seuraavat:

Toimenpidekohta 4. "Parannetaan kansalaisen terveystalvöpalveluiden etäasiointimahdollisuuksia sekä oma- ja itsehoidon palveluja, varmistetaan mahdollistava lainsäädäntö ja selvitetään edellytykset digivastaanottojen tasapuolisiin toimintaedellytyksiin ml. Kelan korvauskäytännöt ja verkkoapteekkien toiminta. (STM, THL)" Rikosseuraamusasiakkaille sähköinen asiointi sosiaali- ja terveystalvöpalveluissa kuten Kela-palveluissa on tärkeää. Erityisesti suljetuista vankiloista käsin sähköinen asiointi on usein nopein tapa saada asiat hoidettua itsenäisesti.

Osoite
Lintulahdenkatu 5
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatute.fi

Toimenpidekohta 10. "Varmistetaan sisäänrakennettu tietoturvallisuus ja tietosuoja uusien tietojärjestelmien, digitaalisten palvelujen ja tekoälyn hyödyntämisen ja käyttämisen lähtökohtana. Huomioidaan tietoturva ja tietosuoja uusia julkisen hallinnon tietojärjestelmiä ja digitaalisia palveluja koskevissa lainsäädännöissä ja ohjeistuksissa ja asetetaan lainsäädännössä julkisen hallinnon avoimen datan hyödyntämiselle reunaehdot tietojen yhdistämisestä mahdollisesti aiheutuvien tietoturva- ja tietosuojariskien minimoimiseksi. Tiivistetään yhteistyötä EU:n lohkoketjustrategian kansallisessa valmistelussa ja toteuttamisessa. (LVM, VM, Traficom, muut?). Rikosseuraamusasiakkaat ovat haavoittuvassa asemassa oleva asiakasryhmä, joita koskevien tietojen käsittelyssä julkisen hallinnon tietojärjestelmissä ja digipalveluissa on kiinnitettävä erityistä huomiota tietosuojaan ja -turvaan. Monet yksilön ja yhteiskunnan turvallisuuteen liittyvät tekijät ovat keskeisiä rikosseuraamusasiakkaita koskevien tietojen käsittelyssä. Kuitenkin samalla rikosseuraamusasiakkaiden yhdenvertainen mahdollisuus sähköisten palvelujen käyttöön on turvattava.

Toimenpidekohta 12. "Edistetään etäpalveluja sosiaali- ja terveyssektorilla yhteentoimivuutta rakentamalla palveluja ja palvelualueita sekä kehittämällä digitaaliseen toimintaympäristöön soveltuvia toimintamalleja. Varmistetaan lainsäädännöllä edellytykset tukea ja mahdollistaa tiedonhallinta ja joustavat palvelumallit. (STM)". Etäasiakaspalvelu ja mahdollisuus sähköisiin viranomais- ja sote-palveluihin rangaistusaikana on tärkeää. Näiden asioiden sujuva sähköinen hoitaminen edistää rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutumista ja yhteiskuntaan integroitumista.

Toimenpidekohta 20. "Vahvistetaan digitaalisen etäopetuksen tarjontaa kaikilla koulutusasteilla. Mahdollistetaan etäoppimisen muotoja osana läsnäoppimista esim. oppilaalle, jonka on väliaikaisesti hankala osallistua koulutunnille fyysisesti. Kootaan toisen asteen digitaalinen opetustarjonta ja sitä tukeva materiaali avoimesti saataville yhteen paikkaan sekä tuotetaan koordinoitusti lisää digitaalista tarjontaa ja materiaalia (opetussuunnitelman ja tutkinnon perusteiden mukaisiin osiin). (OKM, OPH)" Erityisesti suljetuissa vankiloissa digitaalisen etäopetuksen merkitys on ollut pitkään tärkeässä roolissa ja korona-aikana se on korostunut entisestään. Kohdassa mainittu "väliaikaisesti hankala osallistua koulutunnille fyysisesti" koskee laajalti monia rikosseuraamusasiakkaita. Rangaistusaikana tällaiset hankaluudet ovat tavallisia. Vankilapaikkakuntien koulutoimet ovat vastuussa perusopetuksen järjestämisestä oppivelvollisuusikäisille myös paikkakunnan vankiloissa. Kouluissa on korona-aikana harjaannuttu

Osoite
Lintulahdenkatu 5
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi
vankilatuede.fi

etäopetuksessa ja opetuksen digitaalisten välineiden käytössä, joten tällaista opetusta koulutoimien tulisi tarjota myös vankiloihin.

Toimenpidekohta 23. ”Kehitetään Demokratia-verkkopalveluja mahdollistamaan aiempaa monipuolisemman ja yhdenvertaisemman osallistumisen sekä parantamaan saavutettavuutta sekä teknologialtaan että sisällöltään (ml. selkokieliäisyys)) sekä lisätään hallinnon osaamista sähköisten kuulemiskäytäntöjen ja lausuntomenettelyjen hyödyntämiseksi nykyistä laajemmin. (OM, muut ministeriöt, virastot ja kunnat).” Demokratia-verkkopalvelut tulee tehdä saavutettaviksi myös rikosseuraamusasiakkaille. Selkokieliäisyys, saavutettavuus sekä sähköiset kuulemiskäytännöt ja lausuntomenettelyt koskevat myös rikosseuraamusasiakkaita. Esimerkiksi sähköisen äänestyksen mahdollistaminen suljetuissa vankiloissa on tärkeä kansalaisoikeus.

Toimenpidekohta 25. ”Luodaan edellytykset julkisten palvelujen sähköiseen saatavuuteen, sähköiseen asiointiin ja sähköiseen allekirjoittamiseen ja sähköiseen valtuuttamiseen poistamalla lainsäädäntöesteitä sekä turvaamalla sähköinen tunnistautuminen kaikille tasapuolisesti ja syrjimättömästi. Lisätään mahdollisuuksia perheiden alaikäisten ja toisen puolesta valtuutuksiin perustuvaan asiointiin.” Tämä kohta on erityisen merkityksellinen rikosseuraamusasiakkaille. Julkisten palvelujen sähköinen saatavuus, vahva sähköinen tunnistautuminen ja valtuutuksilla tunnistautuminen tulee turvata myös suljetuista vankiloista käsin. Tällä hetkellä tekniset edellytykset tälle ovat jo olemassa, mutta käytäntöjä tulisi kehittää ja lisätä. Turvallisuussyistä sähköisen asioinnin työasemien käyttö vankiloissa on rajattua, mutta yhdenvertaisuus palvelujen käyttöön ei saisi liikaa kärsiä tästä, vaan turvallinen sähköisten palvelujen käyttö tulisi vakiinnuttaa rikosseuraamusasiakkaille kaikissa yksiköissä.

Toimenpidekohta 30. ” Kehitetään ja otetaan jäljityssovellus käyttöön tukemaan altistuneiden jäljittämistä ja tartuntaketjujen katkaisemista (STM, sidosryhmät, yritykset).” Tämä on yleisesti ottaen tärkeä kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Esimerkiksi epidemioiden ja pandemioiden leviämisen estäminen suljetuissa vankiloissa henkilökunnan ja vankien keskuudessa on tärkeää. Poikkeusaikoina tehtävät erityistoimenpiteet voivat muodostaa riskin vankien ja henkilökunnan hyvinvoinnille ja turvallisuudelle, jos niitä ei tehdä ajoissa vaan vasta leviämisen jo edettyä.

Mitä toimenpide-ehdotusten toteutuksessa tulee huomioida?

ks. Edellä mainitut perustelut.

Lausunto kohta 3

Toimenpide-ehdotuksissa on viitattu jo käynnissä oleviin hankkeisiin, joiden osana toimenpiteitä voidaan edistää. Tunnistatko muita hankkeita, joihin toimenpiteet tulisi kytkeä?

Rikosseuraamuslaitoksella on ollut käynnissä vuodesta 2018 alkaen Älykäs vankila -hanke. Hankkeen tarkoituksena on ollut kehittää sähköistä asiointia ja digipalvelujen käyttöä kaikissa yksiköissä. Keskeisimpänä tavoitteena on ollut suunnitella ja toteuttaa uuteen Hämeenlinnan naisvankilaan (avautuu 1.10.2020) Suomen ensimmäinen älyvankila-ratkaisu. Älyvankilassa on jokaisessa sellissä vangilla käytössä henkilökohtainen sellipäätte, jolla pääsee käyttämään rajatusti nettiä ja tätä kautta etäyhteyksiä sekä sähköisiä palveluja suoraan sellistä käsin. Lisäksi sellipäätte mahdollistaa sähköisen asioinnin vankilan sisällä kuten ajanvaraukset henkilökunnalle ja kanttiiniostot sekä opiskelun. Lisäksi päätteeltä voi olla videopuhelulla yhteydessä läheisiin, viranomaisiin ja vankilan henkilökuntaan. Erityisesti sähköinen asiointi ja etäyhteys viranomaispalveluissa tulee helpottamaan vangin itsenäistä asioiden hoitoa. Älyvankilamallia on tarkoitus laajentaa Hämeenlinnan pilotin jälkeen kaikkiin suljettuihin vankiloihin. Lisäksi tulisi pohtia, miten Rikosseuraamuslaitoksen (jäljempänä Rise) muiden yksiköiden (avovankila ja yhdyskuntaseuraamustoimistot) asiakastyön digitalisaatio etenisi parhaiten. Digiosallisuuden, saavutettavuuden, yhdenvertaisuuden ja digitaitojen kehittymisen näkökulmasta Älykäs vankila -hanke palvelee monia tavoitteita, joita tämän raportin toimenpide-ehdotuksissa tuodaan esiin.

Keitä toimenpiteissä ja niiden toteutuksessa/mahdollisissa tulevissa hankkeissa tulisi olla mukana ja miten hankkeet tulisi resursoida? Olisitteko itse halukas osallistumaan toteutukseen?

Älykäs vankila on Risen (OM) hanke. Älyvankila-ratkaisun toteuttaminen Hämeenlinnassa on jo budjetoitu. Ratkaisun laajentamiseksi muihin Risen yksiköihin tulee resursoida tulevaisuudessa, ja Risella on siis intresseissä laajentaa ratkaisua kaikkiin suljettuihin vankiloihin. Yhteistyökumppaneita hankkeelle ovat tähän mennessä olleet esimerkiksi Senaatti, Oikeusrekisterikeskus ja Vankiterveydenhuolto.

Lausuntokohta 4

Vapaamuotoinen lausunto

Korona-ajan myötä sekä Risen henkilökunta että asiakkaat ovat edistyneet etäpalveluiden ja digipalveluiden käyttäjinä. Etätö ja etäasiakastyö sekä niihin liittyvät prosessit ovat kehittyneet. Vankien sähköisen asioinnin työasemien käyttö, sähköinen yhdyskuntaseuraamustyö ja etäyhteydellä (Skype) toteutetut läheisten tapaamiset ovat lisääntyneet. Henkilöstön työ on ollut tehokasta myös etänä, ja myös johtamisen sähköiset välineet ja käytänteet ovat kehittyneet. Kehitys on ollut myönteistä ja uusia hyviä käytäntöjä sekä asennemuutosta on tapahtunut. Tekniset edellytykset olivat olemassa jo ennen korona-aikaa, ja nyt niiden käyttö on tehostunut. Tulevaisuudessa Risen suunnitelmissa on laatia data- ja digitalisaatiostrategia edistämään rikosseuraamusalan kokonaisvaltaista digitalisaatiota.

Lausunnon valmistelijat:

Pia Puolakka, erityisasiantuntija

Heli Herna, johtaja

Riitta Kari, kehitysjohtaja

Riku Pammo, tietopalvelupäällikkö